

До спеціалізованої вченої ради Д26.053.14
у Національному педагогічному
університеті імені М. П. Драгоманова

ВІДГУК

офіційного опонента **Трофименко Людмили Іванівни**,
кандидата педагогічних наук,
старшого наукового співробітника лабораторії логопедії
Інституту спеціальної педагогіки НАПН України
на дисертацію Линдіної Євгенії Юріївни
«Внесок науково-педагогічної спадщини Євгенії Федорівни Соботович у
розвиток вітчизняної логопедії»,
подану до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних
наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка

В умовах докорінних змін, які відбуваються за нових соціально-політичних та економічних історичних умов в українській системі національної освіти, зокрема у корекційній педагогіці, від наукової спільноти громадськість очікує інтенсивного пошуку нових шляхів формування всебічно розвиненої особистості. На сьогодні перебудова освітньої системи потребує впорядкування власної історичної спадщини, переосмислення та об'єктивної переоцінки минулого, досягнень та надбань вітчизняного науково-педагогічного досвіду, вивчення науково-педагогічних поглядів, концепцій, теорій та практичного досвіду вчених минулих років.

Одним із шляхів вирішення цього завдання є вдумлива оцінка історичних реалій та вітчизняних надбань у педагогіці, в яких формується індивід. Про це свідчать дослідження, присвячені висвітленню та оцінці наукового внеску видатних дефектологів минулого. Тому дисертаційне дослідження Євгенії Юріївни Линдіної, присвячене вивченню життєвого й творчого шляху та науково-педагогічної спадщини Євгенії Федорівни Соботович, видатного діяча дефектологічної освіти і науки, є на сьогодні надзвичайно актуальним.

Доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України, завідувач кафедри сурдопедагогіки та логопедії Київського державного педагогічного інституту імені М. Горького, завідувач лабораторії логопедії Інституту спеціальної педагогіки АПН України, голова першої в Україні

спеціалізованої вченої ради із захисту кандидатських дисертацій з корекційної педагогіки та спеціальної психології, член редакційної ради журналу «Дефектологія», фахівець у галузі фундаментальних полідисциплінарних теоретичних та прикладних досліджень мовленнєвої діяльності дітей з нормальним і порушеним психофізичним розвитком, науковий керівник комплексних тем науково-дослідної роботи Євгенія Федорівна Соботович відома не тільки в Україні та на пострадянському просторі, а й далеко за їхніми межами. Однак цілісного дослідження життя, діяльності та науково-педагогічної спадщини вченої досі не здійснено.

Дисертація Є. Ю. Линдіної актуальна з огляду на її безпосередній зв'язок із основними напрямками наукових досліджень кафедри логопедії Інституту корекційної педагогіки та психології Національного педагогічного університету (НПУ) імені М. П. Драгоманова за науковим напрямом «Зміст освіти, форми, методи і засоби підготовки вчителів». Тему дисертації затверджено рішенням Вченої ради НПУ імені М. П. Драгоманова (протокол № 10 від 24 квітня 2014 року) та узгоджено у Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 8 від 25 листопада 2014 року).

Новизна наукових положень дисертації полягає в тому, що вперше в історії української спеціальної педагогіки вивчено та описано життєвий шлях, наукову, педагогічну та організаційно-координаційну діяльність Є. Соботович; виокремлено, систематизовано та схарактеризовано періоди життєвого та творчого шляхів ученої; упорядковано напрями науково-педагогічної спадщини Є. Соботович; укладено бібліографічний довідник наукової спадщини вченої; простежено розвиток наукових ідей Є. Соботович у дослідженнях представників її наукової школи; до наукового обігу введено низку документів та архівних матеріалів, які характеризують Євгенію Федорівну як людину, вчену, педагога.

Практична значимість отриманих результатів дослідження визначається вкладом в подальші історико-педагогічні дослідження з метою удосконалення

навчальних курсів з історії корекційної педагогіки та логопедії. Підготовлені дисертанткою пропозиції можуть бути використані вченими науково-педагогічних установ, викладачами вищих навчальних закладів при розробці змісту та викладанні навчальних дисциплін з логопедичного циклу, спеціальної педагогіки та психології, а також для оновлення та удосконалення змісту навчальних програм, посібників. Основні положення і висновки дисертації сприяють збагаченню історико-педагогічних знань щодо проблеми вивчення та узагальнення знань про творчу спадщину Є. Ф. Соботович, їх впровадження в освітній процес з метою розвитку національної системи вищої педагогічної школи.

Дисертація містить вступ, два розділи, висновки, список використаних джерел, додатків. Слід відмітити кількісний показник опрацьованої джерельної бази – 253 найменування. У додатках представлено фотокопії друкованих видань, документів, інших раніше неоприлюднених архівних матеріалів.

Наукова новизна та актуальність обраної теми переконливо сформульовані Євгенією Юрїівною у «Вступі» та підтвержені подальшим розгортанням дослідження. Враховуючи специфічну площину теми дисертації необхідно відзначити, що об'єкт, предмет та завдання дослідження визначено та сформульовано досить чітко. Це дало можливість автору реалізувати мету роботи, яка полягала в тому, щоб на основі аналізу науково-педагогічної спадщини Є. Соботович визначити передумови становлення Є. Соботович як видатного педагога та науковця та з'ясувати значущість її особистості, творчого доробку для розвитку вітчизняної логопедичної науки і практики.

До позитивної оцінки дисертації необхідно віднести наявність цікавих нетрадиційних передумов до кожного з розділів. У першому розділі «Життєвий шлях та науково-педагогічна діяльність Є. Соботович» окреслено передумови становлення Є. Соботович як видатного педагога та науковця; простежено творчі пошуки вченої; досліджено витоки її науково-педагогічної та організаційно-координаційної діяльності. Аналіз архівних, наукових, бібліографічних матеріалів, спогадів близьких, колег та учнів Євгенії

Федорівни дав змогу виділити та схарактеризувати шість періодів життєвого та творчого шляху вченої.

У другому розділі «Науково-педагогічна спадщина Є. Соботович та її значення для розвитку логопедії» виділено та охарактеризовано основні напрями наукового та педагогічного пошуку Є. Соботович. Представлено основні науково-методичні ідеї та найвагоміші наукові здобутки Є. Соботович у галузі корекційної педагогіки та спеціальної психології: вчення про різні форми недорікуватості та їх прояви; концепція моторної алалії як мовного порушення; вчення про складний диференційований характер недорозвитку мовлення у дітей з порушеннями інтелектуальної діяльності та дітей з моторною алалією; розвиток вчення про закономірності мовленнєвого розвитку дітей з алалією, олігофренією та затримкою психічного розвитку; розвиток учення про структуру та психологічні механізми мовленнєвої діяльності; оригінальні методики диференційної діагностики, корекції та попередження різних порушень мовленнєвого розвитку в дітей дошкільного та молодшого шкільного віку; концепція лінгвістичної підготовки дітей з порушеннями психофізичного розвитку до навчання в школі; концепція змісту спеціальної освіти дітей дошкільного віку з порушеннями мовленнєвого розвитку.

Варто підкреслити значущість науково-педагогічної спадщини Є. Ф. Соботович для теорії і практики логопедії, про що неодноразово підкреслюється в дисертації. Саме Євгенія Федорівна змогла синтезувати наукові знання з нейролінгвістики, нейропсихології, психолінгвістики, сурдопедагогіки, педагогіки й психології особистості з порушеннями мовленнєвого розвитку, що внесло зміни до трактування природи мовленнєвих вад та диференційованих шляхів корекції. Таким чином в дослідженнях Є. Ф. Соботович було реалізовано мультидисциплінарний підхід у вивченні проблем мовленнєвих порушень різного генезу. Знання з медицини, зокрема оториноларінгології, психоневрології, фізіології вищої нервової діяльності, мовознавства (адже за першою освітою Євгенія Федорівна була філологом)

дали змогу вченій обґрунтувати теоретичну платформу для майбутніх фундаментальних досліджень у логопедії і згодом створити наукову школу.

Дисертаційне дослідження виконано на міждисциплінарному рівні, що збагачує історичні, науково-педагогічні відомості з такої галузі, як логопедія.

Вагомий внесок дисертантки у сучасну спеціальну педагогіку визначається як значний доробок, отриманий у результаті кропіткої роботи, яка полягала у зборі історичної, архівної інформації, її систематизації та аналізі, зроблених висновках. Слід відзначити, що результати дисертаційного дослідження знайшли широке впровадження в популяризацію та оприлюднення наукового внеску Є. Ф. Соботович, в навчально-виховний процес вищих навчальних закладів шляхом авторських розробок змісту навчальних дисциплін факультету корекційної педагогіки та психології НПУ імені М. П. Драгоманова та Інституту соціально-педагогічної та корекційної освіти Бердянського державного педагогічного університету.

Заслугою дисертантки є введення в науковий обіг архівних даних, здобутих у результаті власних пошуків з різних джерел, які окрім наукового мають ще й історичне, бібліографічне, практичне значення для логопедії. Вивчено, проаналізовано, структуровано значну кількість документів, рукописів, фотографій, які увійшли до додатків дисертації. Особливу увагу звертає на себе додаток К – Блок-схема аналізу життєвого та творчого шляху Є. Соботович, що значно підсилює позитивну оцінку дисертаційного дослідження.

Результати дослідження пройшли необхідну апробацію шляхом публікацій та доповідей дисертантки на Міжнародних та Всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Вважаю, що дисертаційне дослідження Є. Ю. Линдіної знайде гідне місце серед плеяди робіт, у тому числі і дисертацій, присвячених вивченню творчого шляху та науково-педагогічної спадщини знаних українських учених у галузі дефектології. Робота авторки розкриває значущість науково-педагогічної

спадщини Є. Ф. Соботович, наповненої глибокими думками, новаторськими ідеями, ґрунтовними висновками, а також дає оцінку того, що наукові пошуки та експериментальна діяльність вченої визначили тенденції розвитку логопедичної науки в Україні та за її межами.

Все вищесказане дає підстави для позитивної оцінки дисертаційного дослідження Ліндіної Євгенії Юріївни. Водночас вважаю за потрібне висловити деякі зауваження та міркування, які вимагають окремих уточнень.

1. Актуальність обраної теми дослідження сформульовано та викладено переконливо, відповідно до вимог до оформлення дисертацій. Водночас суть актуальності бажано було б спрямувати саме на цінність теоретичних та методичних пошуків Є. Ф. Соботович, її ідей, котрі стали основою наукових досліджень та фундаментом нових напрямів в сучасній логопедії та вплинули на діяльність тих структур, які вона очолювала. Це значно поглибило б теоретичне значення дисертаційного дослідження.

2. Авторкою дисертації проведено велику роботу з аналізу архівних та бібліографічних джерел як в Україні, так і за її межами. Однак у роботі немає відомостей про рукописні джерела Є. Ф. Соботович та неопубліковані матеріали її досліджень. Вважаю, що аналіз таких матеріалів міг би підсилити і теоретичну і практичну значимість роботи.

3. Описуючи в дисертаційному дослідженні період роботи Є. Ф. Соботович на кафедрі сурдопедагогіки та логопедії Київського державного педагогічного інституту імені О. М. Горького, варто було б охарактеризувати аспект творчої співпраці двох потужних наукових шкіл радянської дефектологічної науки – московської та ленінградської, представником якої була Є. Ф. Соботович. Адже, на мою думку, саме ця співпраця на багато років уперед визначила оригінальний та самобутній шлях розвитку української логопедії.

Висловлені зауваження у результаті опонентського аналізу не є принциповими для загальної позитивної оцінки дисертації, не знижують

актуальності, теоретичної і практичної цінності проведеного дослідження як системної, цілісної, завершеної наукової роботи.

Автореферат повністю відображає структуру, основні положення і висновки дисертації. Публікації автора у виданнях, затверджених ВАК України як фахових, відповідають змісту дисертації. Усе це дає підстави стверджувати про достатню зрілість дисертантки, уміння досліджувати поставлені питання корекційної педагогіки і окреслювати перспективи подальших пошуків у цій галузі.

Висновок

Вважаю, що дисертаційна робота Линдіної Є. Ю. є завершеним науковим дослідженням, результати якого в своїй сукупності кваліфікуються як вагомий внесок в історію корекційної педагогіки, в розвиток вищої спеціальної освіти. За актуальністю, науковою новизною і практичною значимістю дисертаційна робота відповідає вимогам п. 9, 11, 12, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 №567, а її автор, Линдіна Євгенія Юріївна, заслуговує на присудження їй наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.03 – корекційна педагогіка.

Офіційний опонент:
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
лабораторії логопедії
Інституту спеціальної педагогіки
НАПН України

Трофименко Л. І.

